

**ЛЬВІВСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ
НАУК УКРАЇНИ
НДІ ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА
ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКА ЛАБОРАТОРІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ГРОМАДЯНИНА**

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Матеріали наукового семінару
21 червня 2024 р.*

Львів
2024

УДК 342.72/.73:342.78

Рекомендовано до друку та розміщення в
електронних сервісах ЛьвДУВС

Вченою радою Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 26 червня 2024 р. № 11)

Упорядники:

Дмитро ЗАБЗАЛЮК, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри загально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ;

Мирослав КОВАЛІВ, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ;

Марія ГАВРИЛЬЦІВ, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загально-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ;

Наталія ЛЕПІШ, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період: матеріали наукового семінару (21 червня 2024 р.) / упор. Д.Є. Забзалюк, М. В. Ковалів, М. Т. Гаврильців, Н. Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2024. 231 с.

Збірник містить тези доповідей та повідомлень із проблем теоретичного та прикладного значення шляхів вирішення актуальних проблем ефективного забезпечення прав і свобод кожного громадянина України та людини в умовах війни та післявоєнний період. Особливості реалізації конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період.

Опубліковано в авторській редакції.

УДК 342.72/.73:342.78

© Львівський державний університет
внутрішніх справ, 2024

2. Також потрібно внести зміни у законодавство, яке врегульовує реєстрацію актів цивільного стану, передбачивши право особи, яка здійснює реєстраційні дії, відмовитися від виконання своїх професійних обов'язків за мотивами внутрішніх переконань.

3. На основі вивчення правового досвіду сучасних зарубіжних держав необхідно розробити ефективний «механізм перенаправлення» пацієнтів, чії репродуктивні права людини не можуть бути задоволені з огляду на реалізацію відповідними медичними чи іншими працівниками свого права на свободу сумління.

4. І, нарешті, дослідження відповідної практики ЄСПЛ, дозволяє констатувати, що останній визнає за державами широкі межі розсуду у питаннях юридичної регламентації інституту сурогатного материнства, визнаючи на ними право: а) як взагалі заборонити певні різновиди ДРТ (у проаналізованих нами випадках це повна заборона законодавством Франції можливості використання її громадянами технологій сурогатного материнства); б) так і встановлення обмеження щодо використання певних видів ДРТ, наприклад, заборони застосування будь-якого різновиду сурогатного материнства, окрім гестаційного, оскільки тільки останній забезпечує біологічний (генетичний зв'язок) дитини з подружжям, яке скористалося послугами сурогатної матері.

Список використаних джерел:

1. Case of Pichon and Sajous v. France (Applications nos. 49853/99): Judgment European Court of Human Rights, 02.10.2001 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-43011>.
2. Case of R.R. v. Poland (Application № 27617/04): Judgment European Court of Human Rights, 28 November 2011. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-104911>
3. Ladele and McFarlane v. United Kingdom (Application nos 51671/10 and 36516/10) 12.04.2011. URL: <https://www.ilga-europe.org/case-law/ladele-and-mcfarlane-v-uk/>.

О. М. Дуфенюк,
*докторка юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету №1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
(Львівський державний університет внутрішніх справ)*

ВРАЗЛИВІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) є унікальною інституцією, яка щоденно доводить незмінність європейської антропоцентричної філософії, визнання прав та свобод людини фундаментальними цінностями у

демократичному суспільстві. Однак в сучасних умовах постають ризики, проблеми, виклики, які можуть суттєво ускладнити діяльність ЄСПЛ. Ми звикли обговорювати на шпальтах наукових видань та в академічних колах проблематику прецедентного права, сформованих стандартів, проте зовсім мало є напрацювань в частині аналізу проблем, що підважують інституційні спроможності ЄСПЛ. Відтак без претензії на вичерпність до уваги читача пропонується коротке узагальнення деяких з них.

I. Пошук меж інтерпретації та універсалізації. Забезпечити єдність позиції під час універсалізації норм є вкрай важливим і водночас важким завданням. Сучасним викликом постає необхідність визначення меж повноважень ЄСПЛ в інтерпретаційній сфері. Видається, щоби сьогодні Страсбурзький суд не ухвалив, воно може зазнати критики на цій основі. Якщо ЄСПЛ не змінюватиме своїх підходів і не застосовуватиме еволюційний підхід до інтерпретації – ЄКПЛ перестане бути «живим інструментом». Якщо ж продовжуватиме розвивати еволюційне тлумачення, то рано чи пізно вийде за межі змісту норм, які були передбачені початковим задумом творців ЄКПЛ і самого суду. Сьогодні лунає критика ЄСПЛ щодо проникнення у ті сфери, де немає і ніколи не було згоди Договірних Сторін. Окрім того, на думку деяких учених, віднедавна спостерігається небезпечна тенденція до творення цілком нових правових понять та посилення уваги до позитивних зобов'язань держави. Відтак з'являються «методологічні звинувачення» у тому, що ЄСПЛ відійшов від звичних принципів тлумачення міжнародних договорів, а його надмірна активність в юриспруденції стала системною проблемою [1, с. 91–92]. Порушується питання про сутність ЄСПЛ: чи є він насамперед міжнародним судом, що розбирає індивідуальні скарги, чи квазіконституційним органом, що дає відповідь на системні проблеми [2, с. 528; 3].

II. Обмеженість герменевтичного впливу. Інша проблема, пов'язана з інколи недостатньою чіткістю обґрунтувань рішень, непослідовністю презентації правових позицій у схожих кейсах. Це породжує колізії і неоднозначність розуміння того, що повинна зробити держава-відповідач, щоби скарг, а головне – рішень, проти неї не було в майбутньому. У своїй практиці ЄСПЛ сам визнає: «... як би чітко не було положення сформульоване, у будь-якій галузі права... існуватиме неминучий елемент судового тлумачення. Завжди існуватиме потреба у роз'ясненні нечітких норм або тих, що потребують пристосування до обставин, що змінюються. З іншого боку, хоча визначеність є вкрай необхідною, вона може спричиняти надмірну жорсткість, а закон повинен бути здатним встигати за обставинами, що змінюються. Відповідно багато законів неминуче сформульовані у термінах, що тією чи іншою мірою є нечіткими, та тлумачення й застосування яких є питанням практики» [4]. Відтак ЄСПЛ, з одного боку, залишає деяку гнучкість у застосуванні ЄКПЛ, але з іншого – відкриває можливості для довільного та непрозорого прийняття рішень [5, с. 90]. Додатково постає новий виклик необхідності опрацювання та використання цього постійно зростаючого масиву інформації, адже якщо колись проблемою було знайти певний документ, то тепер – «не загубитися» у потоці

численних документів. Відтак імплементувати швидко та ефективно такий обсяг правової інформації у судову практику національних судів, а тим більше у законотворчу діяльність, залишається складним завданням.

III. Невиконання рішень ЄСПЛ. Причинами такого явища можуть бути чинники правові, фінансово-економічні або політичні. Жорсткого примусу виконання рішень ЄСПЛ не існує [6, с. 159]. Відтак РЄ, на думку фахівців, повинна розробити систему «позитивних стимулів» та санкцій, що мало б заохотити держави виконувати рішення ЄСПЛ. Санкції повинні бути класифіковані відповідно до характеру порушення та причини, через яку держава-відповідач не виконує норми ЄКПЛ та рішення ЄСПЛ. З цією метою лунають пропозиції навіть проводити спеціальні розслідування [7, с. 156]. Втім, існує ще одна значно глибша проблема невиконання рішень. Часом національні суди висловлюють виразну позицію про те, що ЄСПЛ не правильно зрозумів якийсь елемент місцевої ситуації або його судження є недостатньо зрозумілі для наслідування [8, с. 830]. Така тенденція є вкрай небезпечною, оскільки демонструє злам здавалося б монолітної ідеології і праворозуміння.

IV. Проблема операційна. Вона виникає через необхідність обробки великого напливу скарг, необхідністю скорочення термінів розгляду кейсів, пошуку інноваційних способів забезпечення доступу до ЄСПЛ, внесення змін до регламенту роботи. ЄСПЛ став заручником власного успіху [6, с. 155; 7, с. 126; 9, с. 246]. Таку хвилю звернень можна пояснити і вірою в дієвість механізму захисту прав людини, і більшою обізнаністю громадськості з діяльністю цього інституту, і впровадженням електронного діловодства, що сприяє процедурі прийняття та обробки заяв. Сьогодні ЄСПЛ потребує переформатування своєї діяльності так, щоби разом із збереженням мандату довіри реагувати на зміни у правовому і політичному ландшафті Європи.

V. Хиткий фундамент ліберальної демократії у сучасній Європі. Демократія складає основу формування політики Західної Європи. ЄСПЛ часто апелює до поняття демократичних цінностей та/або цінностей демократичного суспільства, адже саме в демократичному середовищі може існувати дієва система гарантій та захисту права людини. ЄСПЛ оцінює, чи було виявлене втручання виправдане, чи «необхідне в демократичному суспільстві». Водночас демократія є одним із фундаментальних методологічних орієнтирів ЄСПЛ не в сенсі його формального аспекту волевиявлення, а в значенні необхідності охоплення та врахування інтересів усіх суб'єктів, що перебувають під владою держави [10, с. 686]. Що відбудеться, коли такий орієнтир залишиться авторитетом для ЄСПЛ, проте втратить свій вплив у геополітичному просторі континенту? Сьогодні європейський політико-правовий ландшафт змінюється. Зростає напруга, пов'язана зі скептичною оцінкою ліберально-демократичної політики як такої, що не здатна протидіяти сучасним викликам і загрозам. Посилюються націоналістичні тенденції, прикладами яких є суттєве зростання прихильників націоналістичних партій у Польщі, Угорщині, Франції, Італії, Данії, Німеччині ті ін. Я. Мунк зауважує: «Чверть століття тому більшість громадян ліберальних демократій були задоволені своїми урядами та дали високі

оцінки діяльності державних установ; тепер вони розчаровані більше, ніж коли-небудь. Чверть століття тому більшість громадян пишалися, що живуть в ліберальній демократії і рішуче відхиляли авторитарні альтернативи їх системи управління; зараз зростає кількість тих, хто більш вороже ставиться до демократії. І чверть століття тому політичні опоненти були об'єднані повагою до основних демократичних правил і норм; сьогодні кандидати, які порушують фундаментальні норми ліберальної демократії, набули великої влади і впливу» [11, с. 5].

Автократичні тенденції ставлять під загрозу права людини та демократичні цінності. І, що вкрай небезпечно, нові автократії мають виняткову здатність маскувати свою справжню натуру у контекст конституційної демократії [12, с. 4]. Постають нові загрози, пов'язані із «демократичним дефіцитом», наявністю збройних конфліктів, репресій та проблем легітимності в окремих європейських країнах [13, с. 21]. Такі тенденції розхитують інституційну міцність і *erga omnes* ефект ЄСПЛ. Зрештою може постати питання про значно вузький ліміт повноважень, адже своїми рішеннями проти держав-відповідачів так чи інакше ЄСПЛ дає критичну оцінку діяльності державних органів судової, виконавчої, законодавчої гілок влади, відтак може викликати національний опір.

Отже, проведене дослідження демонструє складність функціонування ЄСПЛ в умовах сучасних загроз і викликів. Більш розлого з характеристикою цих викликів можна ознайомитися у попередніх публікаціях [14, с. 182–188; 15, с. 242–245]. Втім, незважаючи на тривожну конотацію сказаного, ця міжнародна інституція продовжує розвивати інфраструктуру та методологічні засади забезпечення певного ступеня безпеки, захисту від свавілля держави, розвиток «людиноорієнтованої» парадигми.

Список використаних джерел

1. Donald A. Gordon J., Leach Ph. The UK and the European Court of Human Rights. Human Rights and Social Justice Research Institute. London : London Metropolitan University, 2012. 241 p.
2. Wildhaber L. The European Court of Human Rights: The Past, The Present, The Future. *American University International Law Review*. 2007. Vol. 22 (4). P. 521–538.
3. Тимченко Г. П., Дем'янова О. В. Процедура пілотної постанови Європейського суду з прав людини в світлі оптимізації процесуальної форми діяльності судової влади. 2014. URL: <https://kia.court.gov.ua/sud2690/1j/4q/121406/>.
4. Case of Vyerentsov v. Ukraine, 11 April 2013 (Application no. 20372/11) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172042>.
5. Dzehtsiarou K. What is law for the European Court of Human Rights? *Georgetown Journal of International Law*. 2018. Vol. 49. P. 89–134.
6. Egli P. Another Step in the Reform of the European Court of Human Rights: The Report of the Group of Wise Persons. *Zaö RV*. 2008. Vol. 68. P. 155–173.
7. Helfer L. R. Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime. *The European Journal of International Law*. 2008. Vol. 19 (1). P. 125–159.

8. Arnardóttir O. M. Res Interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights. *The European Journal of International Law*. 2017. № 28 (3). P. 819–843.
9. Гончаренко О. А. Правова природа «пілотних рішень» Європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2012. № 4. С. 243–249.
10. Zysset A. Right, Crime, and Court: Toward a Unifying Political Conception of International Law. *Criminal law and philosophy*. 2018. Vol. 12. P. 677–693.
11. Mounk Y. The People vs. Democracy. Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It? Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press. 2018. 393 p.
12. Sólyom P. Judicial activism – the last refuge? How the European Court of Human Rights have addressed challenges of democracy and the lack of the separation of powers. University of Debrecen, 2019. 14 p.
13. Ní Aoláin F. Transitional Justice and the European Convention on Human Rights. *Academy briefing*. 2017. Vol. 10. 26 p.
14. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.
15. Dufeniuk O. The ECHR impact on the formation of supranational and national Human Rights Paradigm (Ukrainian context). *Ideology and Politics Journal. Universal Norms in a Time of Sovereignism*. 2021. Issue 1 (17). P. 232–251. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2021.01.00011>

С. С. Єсімов,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри загально-правових дисциплін
Інституту права

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

В. М. Когут,

кандидат технічних наук
старший науковий співробітник
відділу організації наукової роботи

(Львівський державний університет внутрішніх справ)

ЗАЛУЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СКОЄННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, БЕЗ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

В Україні військова служба за контрактом представляє особливий вид державної служби, при цьому особи, які мають статус військовослужбовців, реалізують конституційно значущі функції, що визначає їх спеціальний правовий статус, включаючи підстави та умови притягнення їх до відповідальності.

В даний час існує значна кількість робіт, присвячених дослідженню тем

Гаврильців М. Т., Онишко О. Б.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	46
Галамай О. З.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ЛЮДИНИ НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	49
Гачак-Величко Л. А., Крамар Р. І.	
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	53
Грищук А. Б.	
ВИКРИВАЧ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ.....	56
Грищук А. Б., Левковська Д.	
ПОНЯТТЯ, ОСНОВНІ ВИДИ ТА ЧИННИКИ МІГРАЦІЇ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	59
Гурковський М. П., Перепелиця А. В.	
ПРАВО ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ.....	61
Добрянський С. П., Кокір Я. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ.....	63
Дуфенюк О. М.	
ВРАЗЛИВІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	66
Єсімов С. С., Козут В. М.	
ЗАЛУЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СКОЄННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, БЕЗ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	70
Забзалюк Д. Є.	
ГОЛОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	74
Загуменна Ю. О.	
ДЕРОГАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	76
Зайцев Р. В.	
ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	79
Іванчишин А. Б., Гаврильців М. Т.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	83
Ілюшик О. М.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ СУБ'ЄКТАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН.....	85